

Verknijpte wereldkaart

Atlas voor op zee

Tijdens zijn leven publiceerde Mercator honderden exemplaren van zijn beroemde wereldkaart. Daar zijn er nog maar drie van over. Het exemplaar van het Maritiem Museum is extra bijzonder. Mercator verknijpte namelijk enkele van zijn wereldkaarten en maakte er een soort atlas van. Aan boord van een schip is een atlas immers handiger dan een grote kaart. Het bleef echter bij een probeersel; de atlas werd nooit in druk uitgegeven.

Bladeren door Mercators atlas.

Plakken en knippen met Mercator

<keuze: Bladeren door Mercators atlas>

Plak- en knipwerk

Aan deze pagina kun je al meteen zien dat Mercator zijn atlas heeft samengesteld uit bestaande kaarten. De cartouche (sierlijst) met Latijnse tekst is namelijk precies hetzelfde als op zijn wereldkaarten. Hij is keurig uitgeknipt en ingekleurd. In het tekstje bedankt Mercator zijn beschermheer en financier, hertog Willem van Kleef.

Gebruiksaanwijzing

Ook deze tekst is uit een bestaande wereldkaart geknipt. Het is een 'opdracht aan de lezer', een soort gebruiksaanwijzing, waarin Mercator uitlegt hoe zijn projectie van de wereld tot stand is gekomen. Uiteraard legt hij ook uit hoe je de wereldkaart kunt gebruiken. Geen gemakkelijke kost voor de gemiddelde zeeman in de 16de eeuw.

<kaart van noordelijke Atlantische Oceaan>

Fantasie-eilanden

Mercator werkte heel precies, maar maakte ook fouten. De eilanden Friesland, Vlaanderen en St. Brandaan bestonden bijvoorbeeld niet. Mercator wist niet beter. Hij werkte ondermeer met bronnen uit de klassieke oudheid en de middeleeuwen. Die informatie nam hij serieus tot tijdgenoten met nieuwe, betere gegevens kwamen.

<zuidelijk deel van Atlantische Oceaan>

Zeemonsters

De ontdekkingen door de Spanjaarden en Portugezen waren via verslagen en gedrukte kaarten bekend bij Mercator. Vandaar dat de weergave van het Caribische gebied al aardig klopt. De illustraties van zeemonsters zijn minder wetenschappelijk onderbouwd. Deze walvis is mogelijk gebaseerd op een aangedikt ooggetuigenverslag.

<kaart van Noord-Amerika>

Onontgonnen gebied

Noord-Amerika was in de 16de eeuw nog nauwelijks in kaart gebracht, maar sprak erg tot de verbeelding. Europese landen probeerden in dit net ontdekte werelddeel zoveel mogelijk gebied voor elkaars neus weg te kapen. In sierlijk handschrift beschrijft Mercator de ontdekkingen van de Portugezen en de Fransen.

<uiterste zuiden van Atlantische Oceaan>

Verdeelde wereld

In 1494 verdeelden Spanje en Portugal de (niet-Europese) wereld onder elkaar. Met het Verdrag van Tordesillas spraken ze af dat alle ontdekkingen ten westen van het huidige

Brazilië Spaans gebied werden en alles oostelijk van deze denkbeeldige lijn Portugees. Hoewel andere Europese landen deze verdeling niet erkenden, geeft Mercator de scheidslijn toch keurig weer.

<Stille Zuidzee>

Goed gegokt?

De westkust van Noord-Amerika was in de 16de eeuw nog nauwelijks verkend. Men dacht dat Amerika en Azië aan elkaar vast zaten. Opvallend genoeg geeft Mercator het Californisch schiereiland goed weer. Latere kaartenmakers tekenden het schiereiland als een los eiland. Pas in de 18de eeuw kreeg het schiereiland op de meeste kaarten zijn juiste vorm terug.

<Zuidelijke Stille Zuidzee>

Reuzen en kannibalen

Mercator en zijn tijdgenoten voegden allerlei afbeeldingen aan hun wereldkaarten toe. Dat was bedoeld als versiering, maar gaf ook extra informatie over het afgebeelde gebied. Die informatie klopte niet altijd. In Zuid-Amerika zien we bijvoorbeeld kannibalen hun gruwelijke maaltijd bereiden. En de figuren met pijl en boog stellen Patagonische reuzen voor.

<Europa>

Hergebruik

Mercator heeft Europa uitstekend weergegeven. De kennis over het eigen werelddeel was natuurlijk het grootst. Eigenlijk is deze weergave een kopie van de wandkaart van Europa die Mercator in 1554 publiceerde. Aan deze wandkaart had Mercator jaren gewerkt. Tot ver in de 17de eeuw zou dit meesterwerk in atlanten worden opgenomen.

<Afrika>

Priester Johannes

De omtrek van Afrika was in 1569 al aardig bekend, maar hoe het binnenland eruit zag wist niemand. Mercator baseerde zijn invulling op onbetrouwbare gegevens uit de klassieke oudheid en de middeleeuwen. Zo heeft hij priester Johannes afgebeeld, een legendarische christelijke vorst die met zijn volk ergens in Afrika zou wonen.

<Noordelijk Azië>

Route langs het noorden

Spanjaarden en Portugezen voeren vanaf het einde van de 15de eeuw via Afrika naar Azië. Ze hielden de precieze loop van deze winstgevende route angstvallig geheim. Andere Europese landen zochten naarstig naar een alternatieve route via het noorden. Vandaar dat Mercator een aparte kaart wijdt aan de noordelijke kustlijn van Europa en Azië.

<Zuidoost-Azië>

Zuidland

Mercator baseerde dit deel van zijn wereldkaart op een Italiaanse kaart uit het midden van de 16de eeuw. Japan is erg misvormd en Java staat veel te groot weergegeven. Australië ontbreekt zelfs volledig. Hoewel Europeanen al lange tijd vermoedden dat er een 'Zuidland' bestond, zou het tot 1606 duren voor Australië door Hollanders ontdekt werd.

<Koerswijzer>

Handige koerswijzer

Mercator besluit zijn atlas met een handige koerswijzer. Met deze grafiek kon een zeeman aflezen hoe groot de afstanden op de wereldkaart in werkelijkheid waren. Een handig hulpmiddel want bij de Mercatorprojectie wijzigt de schaal van de kaart naar het noorden en naar het zuiden.

<Noordpool>

Magnetisch noorden

Dankzij het kompas konden zeelieden het noorden bepalen en daarmee ook alle andere windrichtingen. Logisch dat Mercator speciale aandacht besteedde aan de Noordpool. Hij dacht dat het om een landmassa ging, met vier grote rivieren. Het magnetisch noorden zien we naast de Noordpool liggen, weergegeven als een ijzeren rots in zee.

<keuze: Plakken en knippen met Mercator>

Puzzelen met drie kaarten

Als je alle losse bladen uit de zeeatlas van Mercator aan elkaar legt, ontstaat een bijna complete wereldkaart. Zuid-Amerika komt drie keer voor in de atlas, dus Mercator moet minstens drie wereldkaarten hebben verknipt. Waarschijnlijk heeft Mercator zelf de inkleuring van de atlas verzorgd.

Druk hier en bekijk de bijna complete wereldkaart